

YENİ SURİYE

VE ULUSLARARASI AKTÖRLER

Editörler Kemal İnat · Nebi Miş



YENİ SURİYE VE ULUSLARARASI AKTÖRLER

EDİTÖRLER
KEMAL İNAT
NEBİ MİŞ

SETA

KEMAL İNAT

Lisans eğitimini 1992'de Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde tamamlayan Kemal İnat, doktorasını 2000'de Almanya'nın Siegen Üniversitesi'nde "21. Yüzyılın Başında Türkiye'nin Ortadoğu Politikası" başlıklı tezile tamamladı. 1994'te Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak akademik hayatına başlayan İnat, 2006'da doçent ve 2011'de profesör unvanlarını aldı. Aynı üniversitede 2011-2014 arasında Sosyal Bilimler Enstitüsü ve 2015-2018 arasında ise Ortadoğu Enstitüsü müdürü olarak görev yaptı. 2005'ten beri yayımlanmakta olan *Ortadoğu Yıllığı* ve SETA tarafından 2009'dan beri yayımlanan *Türk Dış Politikası Yıllığı* isimli çalışmaların ve *Dünya Çalışmaları*, *AK Parti'nin 15 Yılı: Dış Politika*, *Dünya Enerji Trendleri ve Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin Hakları* gibi kitapların editörleri arasında yer almıştır. *Insight Turkey*, *Blaetter für Deutsche und Internationale Politik*, *Bilgi*, *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi* ve *Khazar Journal of Humanities and Social Sciences* gibi ulusal ve uluslararası hakemli dergilerde makaleleri yayımlanan İnat, halen Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Ortadoğu çalışmaları ve Türk dış politikası alanlarında dersler vermektedir.

NEBİ MİŞ

Lisans (2003) ve yüksek lisans (2005) eğitimini Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde tamamlayan Nebi Miş, doktorasını (2012) "Türkiye'de Güvenlikleştirme Siyaseti 1923- 2003" başlıklı tezile tamamladı. Doktora sürecinde Belçika Universiteit Leuven'de araştırmacı olarak bulundu. Siyasal sistemler ve kurumlar, siyasal partiler ve seçimler, seçmen davranışı, Türk siyasal hayatı, güvenlik siyaseti-demokratikleşme, sivil-asker ilişkileri, Ortadoğu'da devlet ve toplum konuları üzerinde çalışmaktadır. Ayrıca bu konularda İngilizce ve Türkçe makaleleri yurt içinde ve dışında farklı akademik dergilerde yayımlanmıştır. *Demokrasi Nöbetleri: Toplumsal Algıda 15 Temmuz Darbe Girişimi*, *Democracy Watch: Social Perception of 15 July Coup Attempt*, *Türkiye'de Siyasal Sistemin Dönüşümü ve Cumhurbaşkanlığı Sistemi*, *AK Parti'nin 15 Yılı: Siyaset, Turkey's Presidential System: Model and Practices*, *AK Parti ve Türkiye'nin Dönüşümü* (2 Cilt) ve *2000'li Yıllarda Türkiye'de Yerel Yönetimlerde Reform* kitaplarının ortak yazar ve editörüdür. Nebi Miş halen Sakarya Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde ve Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü'nde dersler vermektedir. Aynı zamanda SETA genel koordinatörü görevini yürütmektedir.

SETA Kitapları 114

ISBN: 978-625-96864-9-3

© 2025 SET Vakfı İktisadi İşletmesi

1. Baskı: Ağustos 2025, İstanbul

Bu yayının tüm hakları Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Editörya: Ebrar Üzümcü, Berrin Çalışkan, Mustafa Said İşeri

Kapak: Yunus Emre İnat

Uygulama: Said Demirtaş

Baskı ve Cilt: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA Kitapları

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ

YENİ SURİYE’NİN DIŞ POLİTİKASI VE ULUSLARARASI TANINMASI

SURİYE DEVRİMİNİN ANLAMI VE BÖLGESEL ETKİLERİ MUHİTTİN ATAMAN	11
SÜREKLİLİK VE DEĞİŞİM ARASINDA SURİYE’NİN YENİ DIŞ POLİTİKASI MURAT YEŞİLTAŞ, NEBİ MİŞ	25
SURİYE’DE YENİ YÖNETİMİN TANINMASI VE YAPTIRIMLARIN KALDIRILMASI YÜCEL ACER	51

BÖLGESEL AKTÖRLERİN YENİ SURİYE POLİTİKALARI

TÜRKİYE’NİN “YENİ SURİYE” POLİTİKASI: İSTİKRAR VE GÜVENLİK ARAYIŞI KEMAL İNAT	71
8 ARALIK VE SONRASI İRAN-SURİYE İLİŞKİLERİ MUSTAFA CANER	89
İSRAİL’İN ESED REJİMİ SONRASI SURİYE POLİTİKASI: VUR, ZAYIFLAT VE ETKİSİZ KIL MUHAMMED HÜSEYİN MERCAN	101
KÖRFEZ İŞ BİRLİĞİ KONSEYİ ÜLKELERİNİN YENİ SURİYE POLİTİKALARI YUSUF BAHADIR KESKİN	113
MISIR’IN ESED’İN DÜŞÜŞÜ SONRASI DÖNÜŞEN SURİYE POLİTİKASI İSMAİL NUMAN TELCİ	127
IRAK’IN ESED SONRASI SURİYE POLİTİKASI RECEP TAYYİP GÜRLER	137
YENİ DÖNEM SURİYE-LÜBNAN İLİŞKİLERİ: HİMAYEDEN EŞİT ORTAKLIĞA MUSTAFA YETİM	149

KÜRESEL GÜÇLERİN YENİ SURİYE POLİTİKALARI

ABD'İN ESED SONRASI SURİYE POLİTİKASI: HEDEFLER AYNI, YÖNTEMLER FARKLI KAMAL ALAQAD	161
ESED SONRASI SURİYE: AB'İN DİPLOMASİ, YAPTIRIM VE YENİDEN YAPILANMA POLİTİKASI FİLİZ CİCİOĞLU	175
ESED'SİZ ŞAM: RUSYA'NIN YENİ SURİYE STRATEJİSİ VE HEDEFLERİ AHMET TURAN	191
ÇİN'İN ESED SONRASI SURİYE POLİTİKASI: SÜREKLİLİK Mİ PRAGMATİK REVİZYON MU? HÜSNA TAŞ YETİM	205
İNGİLTERE'NİN YENİ SURİYE POLİTİKASI TALHA İSMAİL DUMAN	219

ÖN SÖZ

8 Aralık 2024'te Suriye'de Beşar Esed yönetiminin devrilmesi son dönemde Ortadoğu'da gerçekleşen en önemli gelişmelerden biridir. Muhaliflerin ülkede yönetimi ele geçirmesiyle birlikte hem Suriye'de on dört yıldır süren iç savaş hem de elli dört yıllık Esed diktatörlüğü ve altmış bir yıllık Baas rejimi sona erdi. Aynı zamanda Suriye'nin Rusya ile yaklaşık yetmiş yıl ve İran ile kırk yılı aşkın süredir ittifakı da Şam'daki rejim değişikliğiyle birlikte bitmiş oldu. İç savaşın sona ermesiyle birlikte Suriye halkının uzun zamandır özlemini duyduğu barış ve özgürlük konusunda ümitleri de yeşerdi. Ancak Amerikan askerlerinin ülkedeki varlığının halen devam etmesi ve İsrail'in Suriye topraklarının bir kısmını daha işgal ederek saldırılarını sürdürmesi ülkeye barış ve istikrarın gelmesinin önünde engeller olduğunu da gösterdi.



Bu kitap Suriye'de Baas rejiminin devrilmesi sonrasında yaşanan gelişmelere odaklanan makalelerden oluşmaktadır. Bu çerçevede hem Suriye perspektifinden ülkede yaşanan değişim süreci ve bu süreçte yeni Suriye yönetiminin izlediği dış politika incelenmekte hem de küresel ve bölgesel aktörlerin "yeni Suriye"ye yönelik politikaları analiz edilmektedir.

Kitabın birinci bölümünde Suriye'de yaşanan değişimin anlamı, yeni dönemde izlenmesi muhtemel dış politika yönelimleri, uluslararası tanınma ve yaptırımlar gibi konular tartışılmıştır. İkinci bölümde Türkiye başta olmak üzere İran, İsrail, Körfez ülkeleri, Mısır, Irak ve Lübnan gibi bölgesel aktörlerin yeni Suriye'ye yönelik politikaları analiz edilmiştir. Bu bölüm bölgesel rekabetin dinamikleri ve olası iş birliği alanlarını ortaya koyması açısından dikkat çekicidir. Üçüncü bölüm ise ABD, AB, Rusya, Çin ve İngiltere gibi küresel güçlerin yeni Suriye politikalarına odaklanırken bu aktörlerin Suriye'deki çıkarları, stratejik öncelikleri ve yaklaşım farklılıklarını değerlendirmektedir. Böylece kitap yeni dönemde Suriye'nin hem bölgesel düzlemde hem de küresel bağlamda nasıl konumlandırıldığını çok yönlü bir bakış açısıyla ele almaktadır.


Kitap, Suriye’de Esed sonrası döneme geçişin henüz tamamlanmadığı ancak belirgin bir yeniden yapılanma sürecinin başladığı bir dönemde kaleme alınmıştır. Yeni yönetimin kurumsal yapılanması, toplumsal meşruiyeti ve dış politika yönelimi halen şekillenme aşamasındadır. Bölgesel dengeler yeniden tanımlanmakta ve küresel aktörler de bu yeni dönemde Suriye ile ilişkilerini konumlandırma çabası içindedir. Dolayısıyla bu eser tamamlanmış bir sürecin muhasebesi değil aksine dönüşüm halindeki bir ülkenin çok katmanlı siyasi ve diplomatik gerçekliğini anlamaya yönelik bir katkı niteliği taşımaktadır. Gelişmelerin seyrine göre ileride daha bütünlüklü değerlendirmeler yapılabilecek olsa da bu çalışma mevcut veriler ve eğilimler çerçevesinde bir ön okuma sunmayı amaçlamaktadır.

Hem akademik çevreler hem de dış politika yapıcıları için yeni Suriye’yi anlamaya yönelik önemli bir kaynak olma iddiasındaki kitabın Suriye’de istikrar, meşruiyet ve yeniden inşa süreçlerine dair yapılacak tartışmaların daha sağlıklı zeminde ilerlemesine katkı sunması temennisiyle...

Kemal İnat
Nebi Miş



YENİ SURİYE'NİN
DIŞ POLİTİKASI VE
ULUSLARARASI TANINMASI



SURİYE DEVRİMİNİN ANLAMI VE BÖLGESEL ETKİLERİ

MUHİTTİN ATAMAN*

GİRİŞ

7 Ekim 2023'te Hamas'ın İsrail'e yönelik gerçekleştirdiği Aksa Tufanı Operasyonu ve sonrasındaki gelişmeler hem Ortadoğu bölgesi hem de dünya siyasetinin genel seyrini büyük ölçüde değiştirdi. İsrail'in Gazze'deki katliamları ve soykırımı ile bölge devletlerine yönelik izlediği saldırgan ve yayılcı politika bölgedeki bütün dengeleri derinden sarstı. Aksa Tufanı'nın ve devamında İsrail'in uluslararası hukukun bütün ilkelerini ihlal ederek izlediği saldırgan ve yıkıcı politikaların en önemli bölgesel sonuçlarından biri de Suriye krizinin seyir değiştirip iç savaşın bir devrimle neticelenmesidir.¹

2024'te Ortadoğu'da meydana gelen en önemli gelişme Suriye muhalefetine başlattığı saldırının 8 Aralık 2024'te başarıya ulaşarak bölgedeki en despotik rejim olan altmış bir yıllık Baas rejimini² yıkması olmuştur. Gazze'de Filistin halkına yönelik soykırma devam eden İsrail'in bölge ülkelerinin egemenliğine yönelik saldırgan politikaları doğrudan ve dolaylı olarak tüm bölgesel dinamikleri etkilemiştir. İsrail'in Lübnan'daki Hizbullah'a ve Suriye'deki İran vekil aktörlerine yönelik saldırıları, Suriye'deki dengeleri önemli ölçüde değiştirmiştir. Rusya-Ukrayna savaşı dolayısıyla askeri varlığının önemli bir kısmını Suriye'den çekmek zorunda kalan Rusya'dan sonra İsrail tarafından zayıflatılan Hizbullah'ın da ülkeden çekilmesi Esed rejimini büyük ölçüde desteksiz bırakmıştır. Bölgesel güç dengelerinin de-

* Prof. Dr., Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

¹ Suriye'de altmış bir yıllık Baas rejiminin yıkılmasının ve uzun süredir rejime karşı savaşan muhalif grupların yönetime gelmesinin hangi kavram ile ifade edileceği konusunda ortak bir kanaat yoktur. Bazıları yaşanan değişimin önemini vurgulamak için "devrim" kelimesini kullanırken diğer bazıları ise sürecin bitmemesi ve devam eden kırılma durumu dolayısıyla bu kavramı kullanmak istemiyorlar.

² Hem bir parti yönetimi hem de kişisel bir rejim olarak ön plana çıkan eski Suriye rejimi, bu makalede hem Baas rejimi hem de Esed rejimi olarak ifade edilmiştir.

ğişmesinin bir sonucu olarak Heyet Tahrirü’ş-Şam (HTŞ) ve Suriye Milli Ordusu (SMO) liderliğindeki muhalif güçler, 27 Kasım’da Esed rejimine karşı bir askeri operasyon başlatmıştır.

İdlib vilayetinden gelen Suriyeli muhalif askeri gruplar ile Türkiye kontrolündeki güvenli bölgelerde konuşlanan gruplar iki hafta içinde başkent Şam başta olmak üzere ülkenin tamamını önemli bir zorlukla karşılaşmadan kontrol etmeyi başarmıştır.

On üç yıl süren yıkıcı bir iç savaşın sonucunda gerçekleşen devrimle Suriye halkı bölgedeki en despotik rejimden kurtulmuştur. Rejimin son temsilcisi Beşar Esed ve ailesi, kendilerine sığınma hakkı veren Rusya’ya kaçmış, rejimin çökmesiyle iki önemli destekçisi olan İran ve Rusya da ülkedeki askeri ve siyasi varlıklarını büyük ölçüde kaybederek Suriye’den çekilmiştir.

HTŞ liderliğindeki Suriye muhalefeti, başkent Şam’ın kontrolünü ele geçirip Esed rejimini devirerek yönetimi Esed dönemi başbakanından devralmış ve ülkede yeni bir yönetim kurulmuştur. Ancak devletin geleceği hakkındaki tartışmalar henüz nihayete ermiş değildir. Bazıları despotik rejimin bittiğini ve Suriye halkını parlak bir geleceğin beklediğini iddia ederken bazıları ise gelişmelerin seyrini değiştirebilecek farklı parametreler olduğu için devletin geleceği konusunda endişelidir. Özellikle Afganistan, Irak ve Lübnan gibi daha önceki dönemlerde Ortadoğu bölgesinde ve yakın coğrafyada yaşanan rejim değişiklikleri dikkate alındığında Suriye’nin yeni yönetiminin de önemli zorluklarla karşı karşıya gelme ihtimali kuvvetlidir.³

Suriye’deki yeni yönetimin önündeki en büyük zorluk uluslararası toplum tarafından tanınmasıdır çünkü içeride istikrarın sağlanması ve ekonomik toparlanma büyük ölçüde diğer devletlerin yeni yönetimle normal bir zeminde ilişkiler geliştirmesine bağlıdır. Suriye’deki büyükelçiliğini yeniden açan ilk ülke olan Türkiye, diğer ülkeleri de aynısını yapmaya teşvik etmiş ve tanınma sürecinin önünü açmıştır. Bunun üzerine aynı yolu izleyerek ABD de dahil olmak üzere birçok bölgesel ve küresel aktör yeni hükümetle siyasi diyaloga girmiştir. Aradan geçen birkaç ay içerisinde pek çok devletin yeni Suriye rejimiyle iletişime geçtiği ve devrimcilerin kurduğu yeni hükümeti tanıdığı görülmektedir. Bundan sonraki aşama ise Suriye’ye yönelik özellikle Batılı devletlerin uyguladığı ambargoların kaldırılmasını beklemek olacaktır.

Baas rejiminin çöküşü hem Suriye devleti hem de bölgesel siyasi denklem için yeni bir siyasi sürecin başlangıcı olmuştur. Bu bölümde öncelikle Suriye devrimi-

³ Muhittin Ataman, “Syria’s Future: Lessons to Learn from Afghanistan, Iraq, Lebanon”, *Daily Sabah*, 26 Aralık 2025.

nin anlamı üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda özellikle yıkılan rejimin özellikleri ve yeni yönetimin genel bir durum değerlendirilmesi yapılmıştır. Daha sonra Suriye devriminin Ortadoğu bölgesi üzerindeki etkileri üzerinde durulmuştur. Bunun için de Baas rejiminin yıkılmasının bölgedeki –özellikle Arap dünyasındaki– dengeleri nasıl değiştirdiği ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

SURIYE DEVRİMİNİN ANLAMI

Suriye’de gerçekleştirilen yönetim değişikliğinin bütün yönleriyle anlaşılması ancak yıkılan rejimin temel özelliklerinin ortaya koyulmasıyla mümkün olur. Daha sonra ise yeni oluşturulan yönetimin temel iddialarına bakmak gerekir. Bundan dolayı bu bölümde Suriye’nin eski rejimi ile yeni yönetimi mukayeseli olarak tartışılmıştır.

DESPOTİK BAAS REJİMİNİN YIKILMASI

Dünyanın en baskıcı rejimlerinden biri olan ve 1963’ten beri ülkeyi tasallutu altında tutan Baas rejiminin yıkılması hem Suriye hem de bölge için çok önemli bir gelişme oldu. Birlik (Pan Arap milliyetçiliği), özgürlük (antiemperyalizm) ve sosyalizm (sosyal adalet) ilkeleri ve iddialarıyla iktidara gelen Baas Partisi, halka her türlü baskı ve zulmü reva gören despotik bir rejim olarak varlığını devam ettirdi.⁴ Çarpık bir laiklik anlayışıyla ve İslam karşıtı bir temelde siyaset yapan Baas rejimi, daha çok mezhep ve ideoloji terörüne dayalı bir siyasal sistem olarak kaldı.⁵

Baas rejiminin en etkili aktörü olan Hafız Esed iktidara geldikten sonra sadece orduyu değil medya, ekonomi, eğitim ve dini hayatı kendi kontrolü altına aldı. Sonunda tüm devlet kurumları, Esed rejimine sadakat üreten beyin yıkama merkezleri haline gelen Baas Partisi’nin kontrolü altına girdi. Toplumun her kesiminden insanları partinin çatısı altında toplayan Hafız Esed, Suriye’yi bir Baas ülkesine dönüştürdü.

Baas rejimi, farklı bağlamlarda oluşan ve birbirini destekleyen beş farklı bileşene sahipti. Öncelikle her ne kadar bir parti adı taşısa da Suriye’de yıkılan rejim kişisel bir rejimdi. Hafız ve oğlu Beşar, rejimi bir başkanlık monarşisine dönüştürdüler. Otorite ve güç Esed’lerin şahsında yoğunlaştı. Karakterleri, deneyimleri, ideolojileri, siyasi anlayışları ve kişilikleri devletin genel politikasını belirliyordu. Genel sekreter olarak partiyi, devlet başkanı olarak tüm idari yapıyı ve silahlı kuv-

⁴ Muhittin Ataman, *Suriye’de İktidar Mücadelesi: Baas Rejimi, Toplumsal Talepler ve Uluslararası Toplum*, (SETA Raporu, İstanbul: 2012), s. 15.

⁵ Esmâ Saeb Afândi, “Suriye’de Devrime Giden Yol”, *Kriter*, Cilt: 9, Sayı: 97, (Ocak 2025), s. 25-27.

vetlerin başkomutanı olarak da orduyu kontrol ediyorlardı. Stratejik olarak önemli pozisyonlara atamalarda temel kriter Esed'e mutlak sadakat ve bağlılıktı.⁶

İkinci olarak rejim daha çok Nusayrilerin en önemli kabilelerinden biri olan Kelbiyye kabilesinin Esed ve Mahluf aileleri tarafından yönetiliyordu. Devletin kurumlarındaki bütün kilit mevkilere bu iki ailenin mensupları getirilmekteydi.

Üçüncü olarak Baas rejimi sekteryen ve mezhepçi bir temele dayanıyordu. Nusayrilik/Alevilik devletin temel bakış açısını şekillendirmede büyük bir rol oynadığından Esed rejimi bir Nusayri rejimi olarak nitelendirildi. Özellikle ordu ve istihbarat kurumlarına hakim olan Nusayriler arasındaki mezhepçi ve hizipçi dayanışma Suriye siyasi sisteminin ve dolayısıyla rejimin devamının temel belirleyicileri olmuştu.⁷

Dördüncü olarak Baas rejimi asker-parti ortaklığına dayanıyordu. Baas ideolojisi devletin genel işleyiş kurallarını ve siyasi eğilimlerini belirlemekteydi. Tepeden inme ve militarist bir söylemle halktan kopuk, otoriter ve baskıcı bir yönetim tesis edilmişti. Bir devlet partisi olan Baas Partisi rejimin halkla iletişimini sağlayan tek kurumsal yapıydı.

Beşinci olarak Baas rejimi geniş bir menfaat blokuna dayanmaktaydı. Bundan dolayı da ülke siyasetinde etkili olmak bu partiye mensubiyetten geçmekteydi. Bireysel ve etnik beklentiler dolayısıyla ve daha çok da korkularından Hristiyan, Dürzi ve Kürt gibi azınlıklardan belirli kesimler Nusayrileri ve Baas Partisi'ni destekliyorlardı. Benzer nedenlerle özellikle başkent civarındaki bazı Sünni Arap kesimler de rejimle yakın ilişkiler kurmuşlardı.⁸

Kısacası Baas rejimi Arap milliyetçiliği söylemini kullanırken İran'la müttefik olabilen bir rejimdi. Benzer şekilde emperyalizm karşıtı cephede yer aldığını iddia ederken işgal altındaki topraklarını İsrail'e bırakan bir siyasi aktördü. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın ifadesiyle "Suriye devrimiyle altmış bir yıllık baskıcı rejimi yıkan Suriye halkı acıya, zulme ve savaşa doymuştu."⁹

Aslında Baas rejimi 2024 içinde Suriye muhalefetinin en büyük destekçisi olan Türkiye'nin normalleşme, barış ve istikrar için uzattığı eli reddederek sonunu hazırladı. 2011'deki kitlesel protestoların başlangıç safhasında olduğu gibi Esed rejimi, Arap devletlerinin verdiği kısmi destek ve İran'ın karşı çıkması üzerine Türkiye'nin yapıcı teklifini ikinci kez reddetti. Sonuç itibarıyla her biri kendilerine yönelik va-

⁶ Ataman, *Suriye'de İktidar Mücadelesi*, s. 13.

⁷ Ataman, *Suriye'de İktidar Mücadelesi*, s. 13.

⁸ Ataman, *Suriye'de İktidar Mücadelesi*, s. 14.

⁹ Recep Tayyip Erdoğan, X, 11 Nisan 2025, <https://x.com/RTERdogan/status/1910720748198502493>, (Erişim tarihi: 24 Haziran 2025).

roluşsal tehditlerle karşı karşıya gelen ve bu nedenle rejimi desteklemek için gerekli kaynakları harekete geçiremeyen rejim destekçisi Rusya, İran ve Hizbullah'ın devre dışı kalmasıyla muhalifler kısa sürede rejimi Suriye'den silebildiler.

YENİ YÖNETİMİN GELECEĞİ

Devrimle birlikte Suriye'de yeni bir dönem başladı. Ahmed Şara'nın liderliğinde bir geçiş hükümeti kurulduktan hemen sonra devletin yeniden yapılandırılmasına ve kurumların yeniden inşa edilmesine başlandı. Siyasal sistemin güçlendirilmesi için bazı kritik adımlar atıldı. Bugün itibarıyla Suriye için parlak bir geleceğe işaret eden birçok iyi işaret olmakla birlikte üstesinden gelinmesi gereken bazı önemli zorluklar da bulunuyor.

Yeni Suriye hükümeti devlet kurumlarını ve milli birliği yeniden inşa etme çabalarını sürdürmektedir. Bu süreçte iç ve dış ortamlardan kaynaklanan birçok zorlukla karşılaşılması ise kaçınılmazdır. Görüldüğü kadarıyla hükümetin tüm Suriye topraklarını geri kazanması ve kontrol edebilmesi biraz zaman alacaktır. Genel manada Suriye topraklarında hakimiyet kuran hükümet, YPG/SDG'nin kontrol ettiği Suriye'nin kuzeydoğusu ile devrimden sonra İsrail'in işgal ettiği toprakları da hakimiyeti altına almak için biraz daha beklemek durumunda kalacaktır. Yeni siyasi liderlik ile YPG/SDG arasında silahsızlanma ve ülkenin yeniden inşasına katılma konusunda imzalanan anlaşmaya göre ülkede eşit vatandaşlık ilkesine dayalı ve tüm etnik gruplara anayasal haklarını tanıyan bir siyasal yapı inşa edilecektir.¹⁰

Devrimden sonraki süreçte Suriye'de yaşananlar, muhalif grupların başka ülkelerdeki rejim değişikliklerinde yapılan hataları tekrarlamayacağını gösteriyor. Yeni Suriye hükümeti, hepsini Savunma Bakanlığı altında birleştirme konusunda diğer askeri gruplarla anlaştı. Hükümet yetkilileri Esed rejiminin ordusundan kaçan surların bile yeni bakanlığa katılabileceğini belirtti. Hükümet aynı zamanda diğer silahlı gruplarla çatışmalardan kaçınmaya da dikkat ediyor. Dahası yeni Suriye hükümeti eski rejime karşı intikam almayacaklarını ve ülkede yaşayan Kürtler, Şii Araplar, Dürziler, Rum ve Ermeni Ortodoks Hristiyanlar gibi etnik ve dini azınlıkları baskı altına almayacaklarını defalarca ilan etti.

Yeni Suriye hükümeti, işgalden sonra "kurtarıcıların kontrolüne giren" Irak gibi bir siyasal sistem oluşturmayacak çünkü Suriye ulusal bağlamı oldukça farklıdır. Öncelikle Esed rejimi dış güçler tarafından değil bizzat Suriye halkını temsil eden silahlı

¹⁰ Kutluhan Görücü, "Şam-SDG Anlaşması: Temkinlilik, Saha Gerçekleri ve Türkiye", Anadolu Ajansı, 14 Mart 2025.

gruplar tarafından devrilmiştir. İkincisi Suriye muhalefetinin başlıca destekçisi olan Türkiye'nin Suriye devletine ilişkin farklı bir bakış açısı mevcuttur. Suriye'nin siyasal bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü destekleyen Türkiye, bu ülkeye karşı mezhepçi bir politika da izlemiyor. Türkiye'nin yapıcı ve kuşatıcı bakış açısı yeni hükümetin ulusal devlet sistemini sağlamlaştırmasına yardımcı olacaktır.¹¹ Üçüncüsü yeni hükümet Suriyeli muhalif grupların silahlarını tutmalarına izin vermemeye karardır ve bir birlik hükümeti kurmak için net bir duruşa sahiptir.¹²

Eşit vatandaşlık temelinde merkezi bir hükümetin kurulması Suriye devleti ve halkı için en iyi seçenek olacaktır. Yeni Suriye liderliği, etnik ve dini gruplara yönelik kotalar sorun teşkil ettiği için merkezi bir hükümet kurmak zorundadır. Suriye halkı uzun zamandır “barış içinde bir arada yaşama” geleneğine sahiptir. Bu nedenle hazırlanacak yeni anayasa kapsayıcı olmalı ve grup kimlikleri yerine eşit vatandaşlık esas alınmalıdır. Eşit vatandaşlık özellikle Kürtler için büyük önem taşımakta zira yakın geçmişe kadar binlerce Kürt, Baas rejimi tarafından Suriye vatandaşlığına kabul edilmemiştir.

Suriye'nin geleceğini olumlu yönde etkileyecek iç siyasetten kaynaklanan iki yapıcı faktör vardır. Bunlardan birincisi merkezi hükümetin etkinliği, ülkenin her bölgesini kontrol edebilmesi ve Suriye halkının güvenliğini sağlayabilmesidir. Yeni hükümetin güçlendirilmesi için atılan en önemli adım ise beş yıllık geçiş dönemi boyunca uygulanacak Anayasal Bildirge'nin imzalanmasıdır. Bu ülkenin siyasi yönetimi için sağlam bir çerçevedir.

Bir diğer önemli iç faktör Baas rejimi altında büyük acılar çeken Suriye halkının yeni yönetime verdiği destektir. Suriye halkının bilinçlenmesi, ülkedeki her türlü siyasi istikrarsızlığın çözümüne katkıda bulunmasını sağlayacaktır. Kürtler ve diğer azınlıklar da dahil olmak üzere tüm Suriyelilerin beklentisi, ülkenin siyasi bağımsızlığı ve toprak bütünlüğünün korunmasıdır.

Benzer şekilde Suriye'nin siyasi istikrarına katkıda bulunacak iki temel dış faktör vardır. Birincisi ve en önemlisi Suriye devriminin başından itibaren muhalif güçlerin en önemli destekçisi olan Türkiye'nin sağlayacağı destektir. Görünen o ki Türkiye, güvenlik sektörü de dahil olmak üzere ülkenin yeniden yapılandırılmasında yapıcı bir rol oynamaya devam edecektir.¹³ İkinci önemli dış faktör ise Arap ülkelerinin desteğidir. Arap ülkelerinin çoğu yeni hükümete siyasi ve ekonomik yardım sağlamaya hazır olduklarını beyan etmiştir. Özellikle Körfez ülkelerinden

¹¹ Muhittin Ataman, “Türkiye should Not Allow Syria to Become Another Iraq”, *Daily Sabah*, 11 Aralık 2024.

¹² Muhittin Ataman, “Regional Initiatives for Regional Crises”, *Daily Sabah*, 15 Ocak 2025.

¹³ Ataman, “Türkiye should Not Allow Syria to Become Another Iraq”.

mali kaynak sağlanması ekonominin toparlanmasına ve dolayısıyla siyasi istikrarın sağlanmasına büyük katkı sunacaktır.

Bu yapıcı faktörlerin yanında Suriye'deki yeni yönetimin oturmasının önünde içeriden ve dışarıdan kaynaklanan bazı önemli sorunlar da bulunmaktadır. Yeni Suriye yönetimi, ülkedeki barış ve istikrarı sağlamak için birçok zorluğun üstesinden gelmek zorundadır. Geçici hükümetin karşı karşıya olduğu en önemli iç zorluk egemenlik sorunudur. Şimdilik merkezi hükümet YPG/SDG'nin kontrolü altındaki bölge dışındaki bütün topraklarda hakimiyet sağlamıştır.¹⁴ Egemenliği sürdürmenin ön şartı toprak bütünlüğü içerisinde ülkenin ulusal güvenliğini sağlamaktır. Devlet yönetimini yeniden inşa etmek ve devlet kurumlarını yeniden yapılandırmak zaman alacaktır. Bu sırada bölgesel ve küresel aktörler Suriye için birçok olumlu veya olumsuz senaryo ve projeksiyon çizmeye devam edeceklerdir. Hükümet ülkenin büyük bölümünün kontrolünü elinde tuttuğunu gösterse de muhtemel isyanlar için halen büyük bir potansiyel vardır. Ülke içindeki potansiyel tehditleri etkisiz hale getirmek ise zaman alabilir.

Başka bir meydan okuma ise ekonomik kırılganlıktır. Hükümet, vergileri toplayamama ve memur maaşlarını ödeyememe gibi birçok ekonomik sorunla karşı karşıyadır. Ayrıca bu noktada hükümet YPG/SDG tarafından kontrol edilen zengin kaynaklara sahip bölgenin imkanlarından yeterince istifade edememektedir. Şam yönetimi ülkenin kuzeydoğu bölgesinin kontrolünü sağladıktan sonra çok rahatlayacaktır. Ayrıca yeni hükümet ülkeye doğrudan yabancı yatırım çekmek zorundadır. Bu konuda en fazla destek verebilecek ülkeler Türkiye ile Körfez devletleridir. Bölgesel devletlerin inisiyatif alması küresel güçlerin de Suriye ile ekonomik ilişkilerini geliştirmesinin önündeki engelleri kaldıracaktır. Öte yandan ülkedeki iç etnik/dini fay hatlarının varlığı da önemli bir sorun kaynağı olarak kalacaktır. Kürtler, Nusayriler ve Dürziler olmak üzere üç farklı etnik veya dini azınlığın varlığı, ülkenin zayıf noktası olmaya devam edecektir çünkü pek çok bölgesel ve küresel güç bu azınlıkların ülke içindeki şartlarını istismar etmeye çalışmaktadır.¹⁵

Yeni hükümetin karşılaştığı en önemli dış kaynaklı sorunlardan biri İsrail'in başkent Şam'a yaklaşık 25 kilometre kadar yaklaşan saldırgan yayılmacılığıdır. İsraili yetkililerin yaptıkları açıklamalara bakılırsa Suriye'de istikrarlı bir siyasi sistemin ku-

¹⁴ Oytun Orhan, "Suriye'de Güvenlik Alanında 2025 Yılından Beklentiler", *2024 Yılında Ortadoğu ve 2025'ten Beklentiler*, (ORSAM, Ankara: 2025), s. 16.

¹⁵ Muhittin Ataman, "Who is Trying to Destabilize Syria by Using Minorities?", *Daily Sabah*, 12 Mart 2025.

rulmasının önündeki en büyük engel işgal devleti İsrail'dir. İsrail devrimden hemen sonra Suriye'nin güvenlik altyapısının neredeyse tamamını tahrip etmiştir.

Dış kaynaklı bir diğer sorun İran'ın vekil aktörlerinin Suriye'ye geri dönme ihtimalidir. Esed rejiminin kırk yıldan fazla süredir başlıca destekçisi olan İran, ülkedeki kayıplarını kolay kabul etmeyip yıkıcı bir rol oynamayı sürdürebilir. Özellikle Nusayri/Alevi azınlığı ve Esed rejiminin kalıntılarını istismar etmeye devam etme ihtimali yüksektir.

Dış kaynaklı üçüncü zorluk ise ülkeye yönelik Batılı devletlerin –özellikle ABD'nin– izleyeceği politikanın belirsizliğidir. Washington bir yandan yeni hükümeti yatıştırarak ve devleti fiili olarak bölünmüş bir siyasi varlık olarak tutarak İsrailileri memnun etmeyi amaçlamakta diğer yandan da Suriye'de göreceli istikrar oluşturup bölgesel gelişmeleri yönetmek istemektedir. Bu nedenle ABD, YPG'yi merkezi hükümetle anlaşma imzalama, özerklik taleplerinden vazgeçme ve silahlarını bırakmaya teşvik etmiştir. Büyük olasılıkla diğer Batılı ülkeler de bu Amerikan politikasını izleyecek ve yeni hükümeti tanıyacaklardır.

SURIYE DEVRİMİNİN BÖLGESEL ETKİLERİ

Suriye devrimi Ortadoğu'da ciddi bir kırılmaya işaret etmektedir. Suriyeli muhalif grupların 8 Aralık'ta Baas rejimini yıkmalarının hem Suriye devleti ve Araplar hem Ortadoğu ve Müslüman devletler hem de küresel siyaset bakımından önemli sonuçları olmuştur. Bu bölümde Suriye devriminin bölgesel etkileri farklı başlıklar altında incelenmiştir.

BÖLGEDEKİ SÖMÜRGE DÜZENİNİN ZAYIFLAMASI

Suriye devriminin en önemli bölgesel sonuçlarından biri Avrupalı sömürgeci devletler tarafından oluşturulan bölgesel yapaylıklardan birisinin daha ortadan kalkmasıdır. Dünyanın başka bölgelerinde olduğu gibi Ortadoğu'da da devletlerin yönetimini azınlıklara bırakan sömürgecilerin bölgesel projeleri birer birer yıkılmaktadır. Irak'taki Şii çoğunluğu yöneten despotik Baas (Saddam) rejimi ortadan kaldırıldıktan sonra Suriye'deki Sünni çoğunluğu yönetimi altında tutan despotik Baas (Esed) rejimi de yıkılmıştır. Böylece halkların kendi kaderlerini tayin etme hakkına daha yakın duran hükümetler yönetime gelmeye başlamıştır. Bu gelişmelerle birlikte Ortadoğu'da en azından yapaylıkların azaldığı ve halkların kimliğini yansıtan yönetimlerin ortaya çıkmaya başladığı gözlemlenmektedir.

Suriye devrimi, sömürge düzeninin etkilerini ortadan kaldırarak bölgede sosyolojik ve siyasal bir normalleşmeye önemli bir katkıda bulundu. Ayrıca yeni

hükümetle birlikte Ortadoğu'daki bölgesel istikrara katkı yapacak yeni bir blok ortaya çıktı. Ankara'nın inisiyatifıyla Mart 2010'da imzalanan serbest ticaret bölgesi anlaşmasının öngördüğü bölgesel istikrarı sağlamak amacıyla yine Türkiye'nin inisiyatifıyla yeni bir bölgesel süreç başlatıldı. Türkiye dışında Suriye, Irak, Lübnan ve Ürdün'ün dahil olduğu bir platform kuruldu. Bölgesel güvenliğin sağlanması ve bölgenin terörden arındırılmasıyla ilgili önemli adımlar atıldı. Bu kapsamda 9 Mart'ta Ürdün'ün başkenti Amman'da beş ülkenin diplomatik, askeri ve istihbari temsilcileri bir araya geldi.¹⁶

TÜRKİYE'NİN BÖLGESEL ETKİSİNİN ARTMASI

Suriye devriminin en önemli bölgesel sonuçlarından biri Türkiye'nin bölgedeki etkinliğinin artmasıdır. Daha önceleri Suriye'deki en önemli önceliği YPG'nin siyasal bir yapı olarak varlığını sürdürmesi olan Türkiye, devrimden sonra yeni hükümetin tanınması ve varlığını devam ettirmesiyle Suriye'nin siyasal bağımsızlığı ve ülkesel bütünlüğünün sağlanmasını birinci öncelik olarak belirlemiştir.¹⁷

Devrimden hemen sonra Türkiye'den Suriye'ye gerçekleşen üst düzey ziyaretler ve yapılan açıklamalar gösterdi ki Ankara, Suriye devletinin siyasi istikrarı ve toprak bütünlüğüne büyük önem vermekte ve ülkenin kaosa sürüklenmesine müsaade etmemektedir.¹⁸ Suriye muhalefetini on yıldan fazla bir süredir destekleyen Türkiye, geçici hükümetin tüm ülke topraklarını kontrol altına alması ve çatışma sonrası devlet kurumlarını yeniden inşa etmesi için yeni Suriye hükümetine destek sağlamaya devam etmektedir. Bu manada Ankara, yeni Suriye hükümeti ile dünya arasında bir kolaylaştırıcı olarak hareket etmeye kararlıdır.

Türkiye'nin Ortadoğu'daki en öncelikli gündemi olarak kabul ettiği Suriye'de iki aşamalı bir dış politika izlediği görülmektedir. Birincisi yeni hükümetin siyasal sistemi istikrara kavuşturmasına yardımcı olmaktır. Bunun için yeni hükümeti tüm etnik ve dini gruplara yönelik kapsamlı ve kapsayıcı bir politika benimsemeye teşvik etmektedir. Başka bir deyişle Şam yönetiminin ülkedeki hiçbir etnik veya dini grubu ötekileştirmemesini esas alan bir politika izlemektedir.

¹⁶ Can Efesoğlu, "Türkiye, Ürdün, Irak, Lübnan ve Suriye'nin Düzenlediği Toplantının Ardından Ortak Bildiri Yayınlandı", Anadolu Ajansı, 9 Mart 2010.

¹⁷ Murat Yeşiltaş ve Kutluhan Görücü, "Türkiye ve Suriye: Esed Rejiminin Düşüşünden Sonra İstikrar İnşası", *SETA Güvenlik Radarı | 2025'te Türkiye'nin Jeopolitik Ortamı: Küresel Belirsizlikler Döneminde Fırsatları Yönetmek*, ed. Murat Yeşiltaş ve Bilgehan Öztürk, (SETA Rapor, İstanbul: 2025), s. 65.

¹⁸ Yeşiltaş ve Görücü, "Türkiye ve Suriye: Esed Rejiminin Düşüşünden Sonra İstikrar İnşası", s. 64-65.

İkincisi Türkiye bölgesel ve küresel güçlerin Suriye'nin iç işlerine yıkıcı müdahalelerini önlemek için bazı bölge ülkeleriyle birlikte çalışmaktadır. Diğer devletlerin muhtemel müdahalelerine karşı önlemler alan Türkiye, yeni Suriye hükümetinin uluslararası alanda tanınmasını kolaylaştırmak için de çaba göstermektedir. Suriye'ye komşu ülkeler platformunun oluşumunda inisiyatif alan Türkiye özellikle Esed rejiminin iki müttefiki Rusya ve İran'ın bölgede zemin ve güç kaybı yaşamasının ardından ortaya çıkan boşluğu doldurarak yeni bir bölgesel düzen kurma fırsatı yakalamıştır.¹⁹

İRAN'IN BÖLGESEL PROJESİNİN ÇÖKMESİ

Suriye devriminin en önemli sonuçlarından biri İran'ın, Arap ayaklanmaları ve devrimleri sürecinden sonra bölgede kurduğu "direnış eksenini" veya "Şii hilali"nin büyük ölçüde yıkılmasıdır.²⁰ İran, Esed rejiminin yıkılmasıyla birlikte bölgedeki en etkili müttefiklerinden birini kaybetti. Böylece Ortadoğu'daki en uzun süreli ve en sağlam ittifaklardan biri sona erdi. İran'ın Arap dünyasındaki karışıklıktan istifade ederek kurduğu eksen, İsrail'in İran'a ve vekil aktörlerine yönelik saldırıları sonrasında zaten çok zayıflamıştı.

Ekonomik sorunlarla uğraşan İran, Cumhurbaşkanı İbrahim Reisi ve beraberindeki bir heyeti şüpheli bir helikopter kazasında kaybetti. İran defalarca İsrail hava saldırılarına maruz kaldı. İran'ın bölgedeki en önemli vekil aktörü olan Lübnan'daki Hizbullah örgütü de İsrail saldırılarına maruz kalması ve lider kadrolarının tamamının tasfiye edilmesinden sonra Suriye'den çekildi. Hizbullah'ın Lübnan'daki konumu da ciddi şekilde zayıfladı. Suriye'de Baas rejiminin yıkılmasıyla birlikte Tahran bölgedeki en önemli müttefikini de kaybedince kurduğu eksen yıkılmış oldu.

Bölgesel projesinin çökmesinden sonra İran çok daha kırılğan bir duruma düştü. Rejim karşıtı protestolar giderek arttı. Örneğin Hamas lideri İsmail Heniye'nin başkent Tahran'da korunduğu bir binada suikasta uğraması gerçeği, İran'ın siyasal istikrarını daha da sorunlu hale getirdi. Derinleşen ekonomik kriz, artan toplumsal huzursuzluk, büyüyen siyasal istikrarsızlık ve İran karşıtı bölgesel gelişmeler göz önüne alındığında İran'ın bölgedeki şartları kısa süre içerisinde tersine çevirme imkanının olmadığı görülmektedir. Netice itibarıyla İran iddialı bölgesel politikasını büyük ölçüde terk etmek ve bunun yerine savunmacı bir duruş sergile-

¹⁹ Yeşiltaş ve Görücü, "Türkiye ve Suriye: Esed Rejiminin Düşüşünden Sonra İstikrar İnşası", s. 66.

²⁰ Kemal İnat, "Yeni Suriye'nin İran, Rusya ve İsrail için Anlamı", *Kriter*, Cilt: 9, Sayı: 97, (Ocak 2025), s. 16-18.

mek zorunda kaldı. Dahası Tahran'ın bölgedeki en güçlü vekili olan Hizbullah'ın lider kadroları ve yüzlerce kıdemli üyesinin İsrail tarafından büyük ölçüde öldürülmesi İran'ın Lübnan'daki etkisini de kırdı.

RUSYA'NIN ORTADOĞU'DA ZEMİN KAYBETMESİ

Baas rejiminin iki temel destek unsurundan biri olan Rusya, 2022'de başlayan Rusya-Ukrayna savaşı sonrasında dünya genelindeki askeri varlıklarını küçültme yoluna gitti. Gelişmiş silahlarını ve etkili askeri birimlerini Ukrayna'da toplamak zorunda kalan Rusya'nın Ortadoğu'daki varlığı da zayıfladı. Bu gelişmelerden en çok etkilenen devlet de Suriye oldu çünkü stratejik açıdan çok daha önemli olan Ukrayna'ya yoğunlaşan Rusya, Suriye'yi ve dolayısıyla Ortadoğu'yu ihmal etmek zorunda kaldı. Moskova'nın Ortadoğu ve Doğu Akdeniz politikasının ana aksını oluşturan Suriye'deki rejim değişikliğinden sonra Rusya'nın bölgesel etkinliği ciddi bir şekilde azaldı.²¹

Suriye'deki askeri varlığını azaltan Rusya'nın Ortadoğu'ya yönelik politikaları da bundan olumsuz etkilendi. Bölgede büyük ölçüde zemin kaybeden Rusya, askeri birlikleri, deneyimli askeri komutanları ve gelişmiş silah sistemlerinin çoğunu Suriye'den çekip Ukrayna cephesine gönderdi. Wagner birlikleri de dahil olmak üzere başarılı askeri komutanların ve etkili kara kuvvetlerinin geri çağırılması Suriye'de ciddi bir güç boşluğu oluşturdu. Örneğin Rusya bazı havalimanları ve diğer stratejik yerler de dahil olmak üzere bazı güçlü noktalarını tamamen boşalttı. Sonuç olarak Rusya'nın karadaki gelişmeleri kontrol etme yeteneği zayıfladı ve Baas rejimini kendi kaderine terk etmek zorunda kaldı.

ARAP DÜNYASINDAKİ DEĞİŞİM UMUDUNUN ARTMASI

Son yıllarda Baas rejimiyle ilişkilerini normalleştiren ve Esed rejimine endekslı bölgesel plan ve projeksiyonlar geliştiren Arap ülkeleri rejimin devrilmesinden sonra Suriye'deki nüfuzlarını büyük ölçüde kaybettiler. Hem İran'ın hem de Türkiye'nin Suriye'deki etkisini azaltmaya çalışan Körfez devletleri ve Mısır gibi Arap ülkeleri rejimin değişmesiyle birlikte projeksiyonlarını değiştirmek zorunda kaldılar. Ancak farklı bölgesel krizlere dahil olmaları nedeniyle kapasitelerini çoktan aşmış bulunan Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) gibi Körfez ülkeleri yeni yönetimin istikrarı için Türkiye ile çalışmaya istekli oldukları halde yeni Suriye hükümetine yeterli askeri ve mali destek sağlayamamaktadır.

²¹ İnat, "Yeni Suriye'nin İran, Rusya ve İsrail için Anlamı", s. 17.

On yılı aşkın süredir küresel güçler ve bölgesel aktörlerin mücadele alanına dönüşen Suriye şimdi yeni bir dönemin eşiğinde. On dört yıllık bir iç savaşta çok büyük bir yıkıma uğradıktan sonra şimdi yeniden toparlanmaya çalışıyor ve geleceğini arıyor. Peki “yeni Suriye”yi kimler, nasıl inşa edecek?

Bu kitap Suriye'nin geleceğini şekillendirecek temel dinamikleri bölgesel ve küresel aktörlerin politikaları üzerinden çok boyutlu bakışla inceliyor. Türkiye'den ABD'ye, İran'dan Çin'e, Rusya'dan Körfez ülkelerine kadar geniş bir yelpazede devletlerin yeni Suriye'ye yaklaşım biçimleri, stratejik öncelikleri ve Şam yönetimiyle kurdukları ilişkiler ayrıntılı olarak analiz ediliyor. Yalnızca aktörlerin pozisyonlarını değil bu politikaların ardındaki güvenlik kaygıları, çıkar dengeleri ve jeopolitik hesapları da derinlemesine mercek altına alıyor.

Eser yeni Suriye'yi anlamak, anlamlandırmak ve bu konu üzerinde tartışmak isteyen herkes için güçlü bir başvuru kaynağı...